

Художня досконалість творів сакрального мистецтва пробуджує в людині симфонію духовних почуттів та емоцій, долучає її до споглядання Божественної Краси.

Висновки

«З майстерно і канонічно розмальованим храмом не може зрівнятися жоден палац чи замок. У християнському храмі сконцентровані найвищі досягнення архітектурного і мистецького генія людства», – підкреслює Д. Степовик. [9, с. 43–44]. З цією думкою неможливо не погодитися. Це мистецтво, народжене у стародавніх часах становлення православної віри на нашій землі, належить не тільки минулому, але й сьогоденню. Ті острівці священного, які встояли під навалюю часу, війн, революцій, людської духовної сліпоти й глухоти, нагадують нам сьогодні, що в нашому житті має знайти своє місце священне, сакральне, інакше «тваринне» в людині дійсно остаточно здобуде перемогу.

Подвижник російської культури, академік Д. Лихачов писав про моральну екологію: «Екологію не можна обмежувати тільки завданнями збереження природного біологічного середовища. Для життя людини не менш важливим є середовище, створене культурою його предків й ним самим. Збереження культурного середовища – завдання не менш суттєве, ніж збереження навколишньої природи. Якщо природа

необхідна людині для її біологічного життя, то культурне середовище настільки ж є необхідним для її духовного, моральнісного життя, для її «духовної осілості», для її прихильності до рідних місць, для її моральної самодисципліни, соціальності» [6, с.50].

Список літератури

1. Абрамович С.Д. Церковне мистецтво: навч. Посібник / С.Д.Абрамович – К. : Кондор, 2005. – 206 с.
2. Бурхардт Т. Сакральное искусство Востока и Запада. Принципы и методы. Пер. с англ. Н.П. Локман / Т. Бурхардт–М. : Алетейя, 1999. – 216 с.
3. Бычков В.В. По поводу двухтысячелетия христианской культуры. Эстетический ракурс / В.В.Бычков–М.: Полигнозис №3, 1999. – с.38–48.
4. Лазарев В.Н. История византийской живописи: В 2-х Т. Т.1. /Лазарев В.Н. – М. : Искусство, 1947. – 455 с.
5. Лихачев Д.С. Поэтика древнерусской литературы / Д.С.Лихачев – М. : Наука, 1979. – 379 с.
6. Лихачев Д.С. Прошлое – будущему. Статьи и очерки / Д.С.Лихачев.Л.:Наука, 1985. – 576 с.
7. Померанц Г. Великие религии мира/Г.Померанц, З.Миркина – М. : Издательский Дом Междунар. ун-та в Москве, 2006. – 280 с.
8. Словарь философских терминов: под научн. ред. В. Г. Кузнецова. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 731 с.
9. Степовик Д. Мистецтво ікони: Рим, Візантія, Україна /Д.Степовик – К. : Наук. думка, 2008. – 466 с.
10. Трубецкой Е. Три очерка о русской иконе. Умозрение в красках. Два мира в древнерусской иконописи. Россия в ее иконе / Е.Трубецкой – М. : Инфо Арт, 1991. – 112 с.

Л.И.Мокляк

ЭСТЕТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ САКРАЛЬНОГО ИСКУССТВА
В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ СОВРЕМЕННОГО УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА

В статье анализируется эстетическая функция сакрального искусства, его место и роль в условиях трансформации современного украинского общества.

L. Moklyak

THE AESTHETIC POTENTIAL OF SACRED ART IN TRANSFORMING THE MODERN UKRAINIANS SOCIETY

The article is devoted to researching the aesthetic function of the sacred art and its place and role in the conditions of modern Ukrainian society.

УДК 130.2(045)

Т.В. Новак

МІСЦЕ ІНТЕРАКЦІЇ У КОНТРАКУЛЬТУРНИХ ГРУПАХ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Гуманітарний інститут Національного авіаційного університету

У статті здійснюється культурфiлософський аналіз місця iнтеракції у контракультурних групах в умовах глобалізації.

Вступ

Бурхливий розвиток суспільства з другої половини ХХ ст. супроводжується кардинальними змінами в його середовищі. Як підкреслював Р. Барнет, «світ, в якому ми живемо, давно перестав бути складним, він занадто складний. Занадто складний – це такий тип складності, при якому кордони розуміння світу стають проблемними. Це ступінь складності, при якому потрібні нові способи виживання і, по можливості, навіть процвітання у світі, де всі наші теорії постійно перевіряються і підлягають сумніву. Ця занадто складність і є світ, в якому ми живемо».

Для другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. характерною ознакою є численність контракультурних груп. Їх виникнення, розвиток, взаємодія та протистояння створюють барвистий контракультурний світ, особливий світ контракультурного середовища кінця

одного і початку іншого тисячоліття, інітеракція в якому набуває своєрідності.

Нині існує кілька визначень поняття «контракультура», але найбільш сутнісним і глибинним є філософський підхід, який пов'язує поняття особистості, суспільства та діяльності. Контракультура – сукупність світоглядних установок, поведінкових нормативів і форм духовно-практичного засвоєння світу, альтернатива загальноприйнятому, офіційному світорозумінню. Для контракультурних груп характерною є відмежованість від панівної культури та її представників. Існування, утвердження контракультури передбачає згуртованість та взаємодію її членів, тому інітеракція розвивається в середині груп та між ними.

З представниками панівної культури інітеракція має здебільшого конфліктний характер. Контракультурні групи заперечують, відкидають ті чи інші аспе-

кти існуючого способу життя, систем цінностей, культурні норми та стереотипи суспільства.

У контркультурному середовищі виразно простежується два періодизації розвитку: з другої половини ХХ ст. контркультурні групи відрізняються протестним характером; а з початку ХХІ ст. – замкненістю та відмежуванням від світу; це зумовило особливості інтеракції кожного з періодів.

Інтеракція у контркультурних групах виступає як система зв'язків і взаємодій між учасниками однієї контркультурної групи, між членами двох і більше контркультурних груп та представниками традиційної культури. Адже формуватися і утверджуватися контркультура може тільки у спільній діяльності її представників, тобто їх взаємодії. Вона є безпосереднім діалогом, у процесі якого вони виробляють стійку систему цінностей, спосіб буття, засоби її маніфестації. Характер інтеракції впливає на способи включення контркультурних груп у суспільство, їх відносини з іншими групами, суспільства загалом. Контркультурні групи відіграють помітну роль у сучасній культурі суспільного життя. Для кращого розуміння їх позиції, сутності та внеску в сучасну культуру, в сучасне політичне життя і для кращого розуміння її позиції необхідно з'ясувати місце інтеракції в контркультурному середовищі та поза ним, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Постановка завдання

Мета статті полягає у з'ясуванні місця інтеракції у контркультурних групах другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. Автор зосереджує увагу на особливостях модифікації інтеракції як соціальної взаємодії контркультурних груп кожного з періодів.

Аналіз досліджень і публікацій

І з самого початку виникнення контркультурний рух постав у центрі уваги низки дослідників. Г. Маркузе, Ж. П. Сартр, Е. Роуз та інші стали не тільки його дослідниками, але й ідеологами. Саме з контркультурним рухом вони пов'язують надійні зміни у суспільстві середини ХХ ст., на подолання та можливість виходу з кризи традиційної системи цінностей.

Динаміку розвитку контркультурних груп, закономірності їх виникнення, класифікацію представляють у своїх працях П. Суїзі, Н. Браун, Л. Гольдман та інші. Вагомий внесок у дослідження молодіжних течій другої половини ХХ ст. здійснили й російські дослідники, такі як: О. Аксютіна, М. Байчоров, Л. Балашов, Г. Боков, О. Бондаренко, О. Григорєва, Ю. Давидов, М. Дегтярева, О. Запесоцький, О. Єремєєва, І. Ковшова, С. Левікова, В. Леонтева, Л. Мельникова, А. Мельвіль, М. Миндолина, А. М'ясникова, І. Сухіна.

Українські дослідники, зокрема М. Попович, М. Слюсаревський, Т. Щепанська, О. Яворницька та багато інших зосереджують увагу на особливостях контркультурних груп України ХХ ст.

Основна увага приділяється характеру контркультурного середовища, особливостям маніфестації, впливу на панівну, нормативну культуру, а інтеракція всередині груп, між контркультурними групами та з представниками традиційної культури залишається поза увагою багатьох дослідників.

Основна частина

В контркультурному середовищі інтеракція – це

система зв'язків і взаємодій між учасниками однієї контркультурної групи, між членами двох і більше контркультурних груп, взаємодія з традиційною культурою.

Інтеракція у контркультурних групах базується на протесті, на запереченні, переоцінці системи цінностей існуючої культури. У контркультурному середовищі його члени намагаються встановити зв'язок із собою подібними, які підтримують одну точку зору, цінності, ідеали. Власне, характер цих контркультурних груп і зумовлює особливості інтеракції між ними, уможливорює чи не уможливорює її. Так, наприклад, у представників контркультури 70-х р. інтеракція розвивалася між такими угрупованнями, як байкери та хіппі, характерними рисами яких була опозиція до офіціозу, заперечення загальновищаних норм і цінностей. Інтеракція стає можливою через близькість систем цінностей.

У контркультурних групах можна виділити два взаємопов'язані рівні взаємодії: особистісний та міжгруповий. Розглянемо особистісний рівень інтеракції на прикладі контркультури хіпі, який потребує особливої уваги, як однобічної, двобічної та безпосередньої взаємодії членів угруповань. Всередині контркультурних груп інтеракція здійснювалася за допомогою спільних дій, проведення дозвілля, однакових уподобань мистецтві, в стилі одягу. Через спільні дії, дозвілля інтеракція у контркультурних групах набуває характеру взаємності, злиття. Саме в такий спосіб контркультура заявляє про свої переконання, цінності, ідею, тим самим протистоїть пануючій ідеології культури в суспільстві.

У 1968 р. західний світ вперше зіткнувся з рухом хіпі – масовою відкритою непокорю молоді, що протрималася хвилиною всією Європою. Цей протест-демонстрація і визначає їхню міжособистісну інтеракцію у групі. У представників цієї контркультури були свої правила поведінки та своя філософія життя. Вони не сприймали традиції та норми, загальноприйняті в суспільстві, критикували всі цінності середнього класу, виступали проти війни у В'єтнамі, сприймали на той час правлячу культуру як аморальну та бездушну, яка силою змінює людські життя та долі.

Поведінкою, одягом та способом життя хіпі демонстрували свої цінності суспільству, намагаючись вплинути на нього. Ідеї взаємної підтримки, відкритість світу, ненасильство свідчать про відкриту, активну інтеракцію всередині та зовні групи. Характер інтеракції у контркультурному середовищі хіпі має символічне значення, від хіпі до хіпуючих. Інтеракцію у контркультурному середовищі хіпі можна розглядати через призму теорії символічного інтеракціонізму Дж. Міда, тому що представники угруповання надавали своєму вигляду, діям символічного характеру. Контркультурі хіпі був притаманний високий рівень символізму, вони дарували сенс. «Витягнута рука може символізувати, вітання, благання про допомогу або напад. Лише надавши жесту значення, ми можемо на нього реагувати – потиснути руку іншій людині, міцно схопити її або віддалитися...», – писав Дж. Мід [3, с. 133–209].

Необхідно зазначити, що важливу роль у способі життя молодіжної контркультури відігравав їх зовнішній вигляд, який диктував свої правила і норми

міжособистісної інтеракції. Це – відмінні ознаки соціальних груп, завдяки яким контркультури розпізнають своїх членів та ідентифікують осіб, які належать до іншої контркультури, що дозволяє угрупованням не змішуватися і вести більш-менш мирне співіснування. Особливості такої інтеракції в контркультурних групах виразно простежується на прикладі руху Хіпі. Їх одяг демонстрував неприйняття традиційного способу життя, стереотипів. Вони відпускали довге нечесане волосся та носили потерті джинси-кльош, які підшивали знизу блискавками або клеїли трикопійковими монетами. Дівчата полюбили максі-спідниці, відшукували одяг на блошиних ринках, обвішувалися бусами-фенічками. Такий вигляд заперечував модні тенденції того часу, модні картини, образ «успішної людини». Природний матеріал, спокійні кольори наголошували на екологічній позиції угруповання, елементи Сходу – повернення до природи, звернення до східних релігій контркультури. Пізніше одяг Хіпі збагатив моду, надав їй своєрідного стилю, де на перший план виходить комфорт та зручність.

Мистецтво є ще одним каналом інтерактивного спілкування та взаємодії представників контркультурного руху як усередині групи, так і зовні з іншими членами різних угруповань. Інтеракція у цьому випадку виступає не тільки способом заявити про себе, а засобом впливу на оточення, проголошення і поширення своєї системи цінностей, демонстрація особистісних моделей, естетизація нормативних для групи зразків поведінки. Такий вплив здійснила на культуру ХХ ст. контркультура Хіпі, вплинувши на моду, культуру кіно, музику та літературу.

Під час взаємодії різних контркультур виразно проявляються дві тенденції: акультурація та декультурація. Взаємне засвоєння елементів однієї контркультурної групи – акультурація, сприяє інтеграційним процесам, взаємному обміну та збагаченню контркультур, але при цьому відбувається і процес посилення впливу своєї власної контркультури, намагання закріпити її специфічний статус, цінності та ідеали. Коли ж за умов тривалої інтеракції з іншою контркультурною групою відбувається втрата основної, сутнісної частини рідної – декультурація, виникає явище невпевненості або нестабільності, що призводить до розщеплення групи та перехід її учасників до інших. Влітку 1966 р. контркультура Моді втрачає свої позиції, так як з'явилася нова субкультура Хіпі, яка вплинула на стиль одягу, не перешкоджала, а, навпаки, вітала вживання заборонених речовин, таких як: ЛСД, гашиш, марихуана. Так, саме завдяки зовнішній інтеракції контркультура Хіпі втягнула у свою орбіту угруповання Моді. Інша частина контркультурного руху Моді, а саме найбільш радикальні її члени, створили нове контркультурне угруповання і дали йому назву Скінхеда.

Угруповання Байкерів більш відокремлені від суспільства, ніж Хіпі. Їхню інтеракцію можна розглядати з позицій теорії соціальної дії Ю. Хабермаса, виділивши чотири її типи: стратегічну – учасники стратегічної дії ставляться до інших осіб як до засобів або перешкод на шляху до мети. Своє місце в інтерактивній стороні спілкування Байкерів з іншими угрупованнями знаходять елементи агресивності, але на рівні са-

мозахисту. Нормативний тип інтеракції – мета учасників є досягнення взаємовигідних експектацій, здійснювана шляхом підпорядкування своєї поведінки цінностям і нормам. Вони об'єднувалися в клуби, влаштовували зліти, з'їзди, одяг для них був єднанням своїх та відчуженням від чужих, рівноправним партнерством. Драматургічний тип інтеракції, мета якої – самовираження індивідуальності та комунікативний тип – прагнення досягти вільної угоди між учасниками для досягнення конкретних результатів у певній ситуації. Інтеракція розвинена всередині групи та носить характер мужності, чоловічої дружби, надійності та захисту. Байкерине прагнуть ні в який спосіб вплинути на інші контркультурні угруповання. Для них найголовнішими є можливість спілкування між собою, підтримка один одного, важкий рок, швидкість та перегони на мотоциклах.

Потрібно зазначити, що для інших контркультурних угруповань інтеракції стала можливою саме завдяки спільним уподобанням музики певного стилю та швидкій їзді на мотоциклах. Так, наприклад, для контркультурних груп «Рокери» та «Металісти» інтеракція була можлива лише через спільне захоплення музичним напрямом хард-рок, що уособлює силу. На підґрунті рок-музики та любові до швидкості будувалася інтеракція Байкерів з Рокерами та Металістами.

Зовсім інший тип інтеракції панує в контркультурному середовищі ХХІ ст., які в основному функціонують у мережі Інтернет. Яскравим представником тут є контркультура Готи, що не влаштовує зустрічей, з'їздів – це дещо інший тип інтеракції. Складно відмити її вплив на інші контркультурні угруповання; їх маніфестація через одяг проявляється скоріше у прагненні ізолювати себе від спілкування з іншими, тим самим визначаючи характер інтеракції як закритої. Готи, підходячи з позиції теорії драматичного підходу Е. Гофмана, створюють певний образ життя та певний стиль поведінки в ньому, який проявляється як у реальному, так й у віртуальному просторі, тільки в останньому вони є справжніми, а в реальному – ховаються під масками свого образу. «Я сам як маска, як представлений образ ролі, тобто людина береться у відділені її тілесності, вона тут лише привід для майбутнього за сценарієм», – писав Е. Гофман [4, 173].

Для контркультури Готинаслідки інтеракції мають новоутворюючий характер. Це контркультурне угруповання є дещо ізольованим. Інтеракція тут можлива лише всередині групи як засіб самовираження, що може бути небезпечним для самих представників, оскільки носить саморуйнівний характер.

Крізь призму взаємодії контркультура може бути представлена як прагнення до самототожності, що призводить до зниження внутрішньої контркультурної різноманітності й підвищення ступеня ймовірності поведінки системи, якій складніше пристосуватися до внутрішніх і зовнішніх змін. Це є здебільшого угруповання, яке свій протест виражає мовчки, самовиражається за допомогою музики та одягу, завдяки якому можна ідентифікувати представників різноманітних контркультур. «Пасивного» естетичного протесту проти панівних культурних стереотипів набуває інтеракція у представників контркульту-

ри Готи. Для більшості її представників характерною спільною рисою характеру є замкнутість, проте ніякого єдиного світогляду Готи не мають. Незважаючи на те, що вони загалом негативно ставляться до суспільства, здатні успішно інтегруватися в нього. В середині субкультури склалися свої норми і стандарти, сформувалося певне ставлення до релігійності, особливе розуміння жіночності і мужності, специфічні погляди на міжособистісні стосунки.

Отже, співіснування контркультур може будуватися за конфліктною, паралельною, імітаційною і концентричною моделями, а їх інтеракції, залежно від змін, що відбуваються поділяються, на види: акомодацию – перетворення підпрограми в цілому під впливом іншої для оптимізації їх відносин; інкорпорацію – включення окремих елементів однієї підпрограми іншою; конвергенцію – зближення й виникнення схожості підпрограм, які у певних аспектах можуть бути взаємозамінними; інтерференцію (позитивну і негативну) – накладання підпрограм у діяльності; синтез – утворення нової контркультури з двох або більше існуючих.

Інтеракція в контркультурному просторі – це відображення зв'язків представників груп у межах однієї контркультури та зв'язок контркультур між собою, яким притаманні свої ціннісні орієнтації і норми поведінки, що, у свою чергу, формують та зумовлюють характер інтеракції.

Висновки

У контркультурному середовищі представлені всі види інтеракції. В другій половині ХХ ст. контркультурні групи, особливо Хіпі та Байкери, пропонували зразки нового способу життя, цінностей, поведінки щоб їх поширювали в суспільстві та витіснити ті, які вони вважали негуманними. Контркультури намагаються встановити зв'язок із собі подібними, які підтримують їх точку зору, цінності, ідеали. Інтеракція як взаємодія контркультурних груп базується на протесті, на запереченні, переоцінці системи цінностей існуючої культури.

Для інтеракції контркультурних груп початку ХХІ ст. притаманний інший характер інтеракції, що виражає прагнення атомінізації, замкнутості, відгородження від світу, який ми можемо спостерігати на прикладі контркультури Готів.

Вона є багатовимірною і несталою, саме завдяки своїй багатовимірності інтеракція впливає на появу нових контркультур, яким притаманні свої ціннісні орієнтації і норми поведінки, що, у свою чергу, формують та зумовлюють її характер, який має тенденцію до змін. Яскравим прикладом цього є глобалізаційні процеси, коли створюється нова контркультурна реальність. Вона є деформованою, тобто відбувається процес постійного впливу на неї зовнішніх факторів соціокультурного середовища: ЗМІ, радіо та телебачення, Інтернету й електронних мереж, що переносить її в іншу площину, тим самим і зумовлює та впливає на характер її інтеракції. Відбувається процес постійного оновлення контркультурного простору та адаптації її членів до нового. Іншими словами, процес взаємного проникнення в оновлення, адже контркультурний простір трансформувалася в поле Інтернету, де інтеракція вимагає від її представників зовсім іншого процесу взаємозв'язку та спілкування.

Інтеракція контркультури глобалізованого суспільства конструюється індустрією Інтернету, де одні контркультурні групи схильні до активності, намагаються взаємодіяти і впливати на інші групи, а частина – навпаки, прагнуть до ізоляціонізму, використовуючи навіть, своє власне спілкування та інші засоби зовнішньої атрибутики для виключення чужих.

Список літератури

1. Барматова С. Зміна місця і ролі комунікації в сучасному світі / С. Барматова // Вісник Московського Університету. Серія 9. Філософія – 2009. – № 3. – С. 158–169.
2. Левікова С.І. Молодіжний рух США. // С.І. Левікова // Вісник Московського Університету. Серія 10. Філософія. – 1991. – № 1. – С. 12–20.
3. Дж. Мид. Интернализированные другие и самость. От жеста до символа. // Американская социологическая мысль; под ред. В.И. Добренкова / Дж. Мид. – М.: Международного университета бизнеса и управления. 1996.
4. Гофман И.Б. Представления себя другим в повседневной жизни. // Американская социологическая мысль; под ред. Н.Д. Саркитовой / И.Б. Гофман – М.: Издательство «КАНОН-пресс-Ц», 1987. С. 92–109.
5. Блумер Г. Общество как символическая интеракция // Современная зарубежная социальная психология / Г. Блумер. М.: Изд-во Московского университета, 1984. С. – 173–179.

Т.В. Новак

МЕСТО ИНТЕРАКЦИИ В КОНТРАКУЛЬТУРНЫХ ГРУППАХ В ГЛОБАЛИЗИРОВАННОМ МИРЕ

В статье осуществляется культурно-философский анализ места интеракции в контркультурных группах в условиях глобализации.

T. Novak

THE PLACE INTERACTION IN COUNTERCULTURAL GROUPS IN A GLOBALIZED WORLD

The article carried out cultural-philosophical site analysis of interaction in countercultural groups in the context of globalization.